

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА
ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ»**

Відповідно до вимог ЄКТС

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський) рівень

Ступінь вищої освіти – бакалавр

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Статус навчальної дисципліни – обов'язкова

Харків
2022

**Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та
практичних занять з навчальної дисципліни «Особливості кваліфікації
військових злочинів»**

У К Л А Д А Ч І:

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою університету
(протокол № ____ від _____ 202__ р.)*

1. ВСТУП

Мета навчальної дисципліни – закріплення існуючих та здобуття нових знань у галузі кримінального права України, що стосуються кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби (військових кримінальних правопорушень); формування умінь тлумачення закону про кримінальну відповідальність; вироблення навичок правильного застосування кримінального закону, кваліфікації військових кримінальних правопорушень при вирішенні практичних казусів; розвиток юридичного мислення за рахунок ефективного оволодіння понятійно-категоріальним апаратом кримінального права, засвоєння якого є необхідним при вивченні проблем кваліфікації військових кримінальних правопорушень.

Завдання:

- засвоєння загального поняття та системи військових кримінальних правопорушень;
- з'ясування специфіки військових кримінальних правопорушень у порівнянні з суміжними загальнокримінальними правопорушеннями, що проявляється в особливостях їх об'єкта, предмета та суб'єкта;
- здобуття глибоких знань щодо елементів та ознак складів конкретних військових кримінальних правопорушень;
- набуття вмінь відмежування військових кримінальних правопорушень від суміжних кримінальних правопорушень та їх розмежування з поведінкою, що не є кримінально протиправною;
- оволодіння навичками кваліфікації військових кримінальних правопорушень у точній відповідності зі змістом кримінального закону України та з урахуванням практики його застосування.

Викладання навчальної дисципліни забезпечує формування у здобувача вищої освіти загальних і спеціальних компетентностей та досягнення результатів навчання, визначених стандартом вищої освіти відповідної

спеціальності та освітньо-професійною програмою «Право», а саме:

Загальних компетентностей:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.

ЗК3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК4. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК7. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

Спеціальних компетентностей:

СК1. Здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі, у ситуаціях правової невизначеності.

СК4. Здатність оцінювати взаємодію міжнародного права та міжнародних правових систем з правовою системою України.

СК5. Здатність використовувати сучасні правові доктрини та принципи у правотворчості та в процесі застосування інститутів публічного і приватного права, а також кримінальної юстиції.

СК6. Здатність обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, давати розгорнуту юридичну аргументацію.

СК9. Здатність застосовувати міждисциплінарний підхід в оцінці правових явищ та правозастосовній діяльності.

СК10. Здатність ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення норм права, а також розуміння особливостей практики їх застосування.

СК15. Здатність самостійно готувати проекти актів правозастосування, враховуючи вимоги щодо їх законності, обґрунтованості та вмотивованості.

Програмних результатів навчання:

ПРН 1. Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, і

виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання.

ПРН 3. Проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних, цифрові, статистичні, тестові та інші, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження.

ПРН 4. Здійснювати презентацію свого дослідження з правової теми, застосовуючи першоджерела та прийоми правової інтерпретації складних комплексних проблем, що постають з цього дослідження, аргументувати висновки.

ПРН 6. Обґрунтовано формулювати свою правову позицію, вміти опонувати, оцінювати докази та наводити переконливі аргументи.

ПРН 7. Дискутувати зі складних правових проблем, пропонувати і обґрунтовувати варіанти їх розв'язання.

ПРН 8. Оцінювати достовірність інформації та надійність джерел, ефективно опрацьовувати та використовувати інформацію для проведення наукових досліджень та практичної діяльності.

ПРН 9. Генерувати нові ідеї та використовувати сучасні технології у наданні правничих послуг.

ПРН 13. Аналізувати та оцінювати практику застосування окремих правових інститутів.

ПРН 14. Обґрунтовувати правову позицію на різних стадіях правозастосування.

ПРН 17. Інтегрувати необхідні знання та розв'язувати складні задачі правозастосування у різних сферах професійної діяльності.

Форми організації освітнього процесу та види навчальних занять:

- форми організації освітнього процесу: навчальні заняття; самостійна робота; практична підготовка; контрольні заходи.

- види навчальних занять: лекції, колоквіуми, практичні заняття, індивідуальні заняття, консультації.

Самостійна робота – вид позааудиторної роботи студентів навчального характеру, яка спрямована на вивчення програмного матеріалу навчального курсу. Під час цієї роботи здобувач вищої освіти повинен самостійно опрацювати конспекти лекцій, кримінальне законодавство, судову практику відповідно до тем навчальної дисципліни. Також важливе значення має вивчення матеріалу, який викладений у підручниках із Загальної і Особливої частин кримінального права, навчальних посібників, науково-практичних коментарях, монографіях, наукових статтях та в іншій науковій і навчально-методичній літературі, що зазначена у цьому посібнику або додатково рекомендована викладачем.

Формами самостійної роботи студентів є: підготовка індивідуальної підсумкової письмової роботи; опрацювання конспектів лекцій, основної та додаткової наукової і навчальної літератури, статистичних даних; аналіз судових рішень, роз'яснень вищих судових інстанцій та узагальнень практики щодо кваліфікації військових кримінальних правопорушень; робота над кейсами з питань кваліфікації військових кримінальних правопорушень; підготовка есе та рефератів з проблем кваліфікації військових кримінальних правопорушень; підготовка тез доповідей на всеукраїнські та міжнародні науково-практичні конференції; участь у роботі наукового гуртка, підготовка робіт для участі у студентських конкурсах; підготовка до практичних занять, колоквиумів згідно із навчальним планом та до заліку.

Оцінювання результатів засвоєння навчальної дисципліни «Особливості кваліфікації військових злочинів» передбачає проведення поточного та підсумкового контролю і здійснюється на основі накопичувальної бально-рейтингової системи.

Поточний контроль знань включає:

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни на практичних заняттях із застосуванням таких засобів: усне/письмове опитування, експрес-опитування, вирішення практичних

завдань, участь у розробці кейсу, підготовка презентації, есе, реферату тощо. Поточний контроль має на меті перевірку рівня підготовки студента у вивченні поточного матеріалу. У ході практичного заняття студент може отримати оцінку за чотирибальною шкалою (0, 3, 4, 5);

- контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни, що проводиться наприкінці модулів у формі колоквиумів.

Протягом семестру курсанти (студенти) виконують завдання для самостійної роботи (підготовка усної доповіді, презентації, есе, реферату тощо). Максимальна кількість балів за самостійну роботу протягом семестру – 20.

Формою підсумкового контролю знань курсантів (студентів) з дисципліни є залік. Кількість балів, за якої курсант (студент) отримує залік, становить 100 балів.

Розподіл балів між формами організації освітнього процесу і видами контрольних заходів.

Поточний контроль			Самостійна робота курсанта (студента)	Підсумковий контроль	Підсумкова оцінка знань
Практичні заняття		Контрольні роботи			
Модуль № 1	Модуль № 2	КР		Залік	
max 5	max 5	max 10	max 20		max 100

Критерії оцінювання з дисципліни «Особливості кваліфікації військових кримінальних правопорушень»:

Вид контролю	Кількість балів	Критерії (за кожною з оцінок)
Поточний контроль на практичному занятті/колоквиумі	Max 5	Відмінне засвоєння навчального матеріалу з теми, можливі окремі несуттєві недоліки.
	4	Добре засвоєння матеріалу з теми, але є окремі помилки.
	3	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.

	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Підсумкова письмова робота	Max 20	Робота оформлена відповідно до вимог кафедри. Робота не містить методологічних помилок, є посилання на джерела та власні висновки. При захисті продемонстровані глибокі знання теми, а також доведеність висновків, позицій, класифікацій тощо.
	15	Робота оформлена відповідно до вимог кафедри. Робота містить незначні методологічні помилки, є посилання на джерела, є власні висновки. При захисті продемонстровані достатні знання теми, а також доведеність висновків, позицій, класифікацій тощо.
	10	Робота оформлена відповідно до вимог кафедри, але з незначними помилками. Робота містить методологічні та змістовні помилки, є посилання на джерела, є власні висновки. При захисті продемонстровані достатні знання теми, але виникли проблеми з аргументації окремих понять та суджень у роботі, доведеність висновків.
	5	Робота оформлена з помилками та порушеннями кафедральних вимог щодо форми роботи. Робота містить методологічні та змістовні помилки, використано недостатню кількість джерел для обґрунтування дослідження та висновків. При захисті виникли труднощі щодо розкриття змісту теми, наведення аргументів стосовно окремих положень роботи та обґрунтованості і доведеності висновків.
	Min 0	Робота оформлена неналежним чином, без посилання на джерела та містить методологічні помилки. При захисті автор роботи не може продемонструвати знання з обраної теми, навести аргументацію понять та здійснити аналіз інформації. Робота виконана з порушенням вимог академічної доброчесності.
Залік	Max 100 «зараховано»	1. Всебічне, систематичне і глибоке знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, у тому числі орієнтація в основних наукових доктринах і концепціях навчальної дисципліни.

		2. Засвоєння літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з навчальної дисципліни й використання отриманих знань у практичній роботі.
	Min 55 «не зараховано»	1. Відсутність знань значної частини основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Неможливість продовжити навчання або здійснювати професійну діяльність без проходження повторного курсу з цієї дисципліни.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни «Особливості кваліфікації військових кримінальних правопорушень» виставляється відповідно до такої шкали:

«ЗАЛІК»

Оцінка ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Сума балів за всі види навчальної діяльності
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	Зараховано	100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками		
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків		
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	Не зараховано	55
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Особливості кваліфікації військових злочинів»

Модуль 1. Загальні положення кваліфікації військових кримінальних правопорушень. Кримінальні правопорушення проти порядку підлеглості та військової гідності, проходження військової

служби та користування військовим майном і його збереження, порядку експлуатації військової техніки.

Поняття військових кримінальних правопорушень. Особливості закріплення військових кримінальних правопорушень у кримінальному законі. Ознаки військового кримінального правопорушення як різновиду загального поняття кримінального правопорушення: діяння, суспільна небезпечність, протиправність, винність, караність.

Поняття та проблеми кваліфікації військових кримінальних правопорушень. Поняття кваліфікації військових кримінальних правопорушень. Загальна характеристика складів військових кримінальних правопорушень. Суміжні кримінальні правопорушення. Родовий об'єкт військових кримінальних правопорушень. Предмет військових кримінальних правопорушень. Ознаки об'єктивної сторони військових кримінальних правопорушень. Момент закінчення військових кримінальних правопорушень. Суб'єктивна сторона військових кримінальних правопорушень. Суб'єкт військових кримінальних правопорушень. Види військової служби, початок і закінчення її проходження. Особливості кваліфікації співучасті у військових кримінальних правопорушеннях. Розмежування суміжних військових кримінальних правопорушень між собою та з загальнокримінальними правопорушеннями, відмежування від діянь, які не є кримінально протиправними.

Система та види військових кримінальних правопорушень. Зміст суспільних відносин, які формуються у сфері несення або проходження військової служби. Механізм спричинення шкоди об'єкту військових кримінальних правопорушень. Критерії класифікації військових кримінальних правопорушень. Кримінальні правопорушення проти порядку підлеглості та військової гідності. Кримінальні правопорушення проти порядку проходження військової служби. Кримінальні правопорушення проти порядку збереження та користування військовим майном. Кримінальні

правопорушення проти порядку експлуатації військової техніки. Кримінальні правопорушення проти порядку несення бойового чергування та інших спеціальних служб. Військові кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці. Військові службові кримінальні правопорушення. Кримінальні правопорушення проти порядку несення військової служби на полі бою та в районі бойових дій. Військові кримінальні правопорушення, відповідальність за які передбачена міжнародними конвенціями та договорами.

Непокора. Об'єктивна сторона. Види діянь. Момент закінчення кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки. Відмежування цього кримінального правопорушення від суміжних.

Невиконання наказу. Об'єктивна сторона та момент закінчення кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки кримінального правопорушення. Відмежування цього кримінального правопорушення від непокори.

Опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків. Об'єктивна сторона. Види дій та момент закінчення кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки. Відмежування кримінального правопорушення від суміжних.

Погроза або насильство щодо начальника. Види дій та момент закінчення кримінального правопорушення. Значення мотиву вчинення погроз для кваліфікації. Кваліфікуючі ознаки кримінального правопорушення. Відмежування кримінального правопорушення від суміжних.

Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості. Об'єктивна сторона та момент закінчення кримінального правопорушення. Характер насильства та його значення для кваліфікації.

Самовільне залишення військової частини або місця служби. Об'єктивна сторона. Види дій та момент закінчення кримінального правопорушення.

Значення тривалості залишення частини або місця служби для кваліфікації. Суб'єкт злочину. Значення службового становища для кваліфікації. Кваліфікуючі ознаки. Відмежування кримінального правопорушення від суміжних.

Дезертирство. Об'єктивна сторона та момент закінчення кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки. Суб'єктивна сторона. Мета вчинення кримінального правопорушення. Відмежування кримінального правопорушення від самовільного залишення частини.

Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом. Об'єктивна сторона та момент закінчення кримінального правопорушення. Види діянь. Кваліфікуючі ознаки кримінального правопорушення. Відмежування цього кримінального правопорушення від суміжних.

Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем. Предмет кримінального правопорушення. Об'єктивна сторона та момент закінчення кримінального правопорушення. Види діянь. Кваліфікуючі ознаки.

Умисне знищення або пошкодження військового майна. Предмет кримінального правопорушення. Об'єктивна сторона та момент закінчення кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки. Відмежування кримінального правопорушення від суміжних.

Необережне знищення або пошкодження військового майна. Предмет кримінального правопорушення. Об'єктивна сторона та момент закінчення кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки. Відмежування кримінального правопорушення від суміжних.

Втрата військового майна. Предмет кримінального правопорушення. Об'єктивна сторона та момент закінчення кримінального правопорушення. Види діянь. Кваліфікуючі ознаки.

Порушення правил поводження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення. Предмет кримінального правопорушення. Об'єктивна сторона. Види діянь та їх наслідки. Суб'єктивна сторона. Характер вини щодо діяння. Наслідки порушення. Кваліфікуючі ознаки кримінального правопорушення. Відмежування кримінального правопорушення від суміжних.

Порушення правил водіння або експлуатації машин. Поняття машини. Види порушень та їх наслідки. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення.

Порушення правил польотів або підготовки до них. Види порушень та їх наслідки. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення.

Порушення правил кораблеводіння. Види порушень та їх наслідки. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення.

Модуль 2. Кримінальні правопорушення проти порядку несення спеціальних служб, збереження військової таємниці, несення служби на полі бою і в районі воєнних дій. Військові службові кримінальні правопорушення. Військові кримінальні правопорушення, відповідальність за які передбачена міжнародними конвенціями.

Порушення статутних правил вартової служби чи патрулювання. Види порушень. Об'єктивна сторона. Момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона. Кваліфікуючі ознаки кримінального правопорушення. Відмежування злочину від суміжних.

Порушення статутних правил несення прикордонної служби. Види порушень та момент закінчення злочину. Кваліфікуючі ознаки кримінального правопорушення. Відмежування кримінального правопорушення від суміжних.

Порушення статутних правил несення бойового чергування. Поняття бойового чергування. Види порушень та момент закінчення кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки кримінального правопорушення. Відмежування кримінального правопорушення від суміжних.

Порушення статутних правил внутрішньої служби. Об'єктивна сторона. Види порушень та момент закінчення кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки. Відмежування кримінального правопорушення від суміжних.

Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості. Предмет кримінального правопорушення. Поняття відомостей, що становлять державну таємницю. Об'єктивна сторона та момент закінчення кримінального правопорушення. Характер вини при вчиненні цього кримінального правопорушення. Суб'єкт кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки. Відмежування від державної зради.

Недбале ставлення до військової служби. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення. Види діянь та їх наслідки. Суб'єктивна сторона та суб'єкт. Кваліфікуючі ознаки. Відмежування кримінального правопорушення від суміжних.

Бездіяльність військової влади. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення. Види бездіяльності та її наслідки. Суб'єктивна сторона та суб'єкт кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки. Відмежування кримінального правопорушення від суміжних.

Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень. Об'єктивна сторона. Поняття перевищення влади та їх види. Наслідки кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона та суб'єкт. Кваліфікуючі ознаки. Відмежування кримінального правопорушення від суміжних.

Здача або залишення ворогові засобів ведення війни. Поняття засобів ведення війни. Види діянь та момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона та суб'єкт кримінального правопорушення. Відмежування кримінального правопорушення від державної зради.

Залишення гинучого військового корабля. Поняття залишення корабля. Суб'єктивна сторона та суб'єкт кримінального правопорушення. Кваліфікуючі ознаки. Відмежування кримінального правопорушення від суміжних.

Самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю. Види діянь. Суб'єктивна сторона та суб'єкт кримінального правопорушення. Відмежування кримінального правопорушення від суміжних.

Добровільна здача в полон. Поняття здачі в полон. Момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона та мотиви здачі в полон. Відмежування кримінального правопорушення від державної зради.

Злочинні дії військовослужбовця, який перебуває в полоні. Види діянь. Суб'єктивна сторона. Значення мотиву для кваліфікації. Суб'єкт злочину та місце його вчинення. Відмежування від державної зради.

Мародерство. Види дій. Момент закінчення злочину. Місце вчинення кримінального правопорушення. Відмежування кримінального правопорушення від суміжних.

Насильство над населенням у районі воєнних дій. Види дій та їх наслідки. Суб'єктивна сторона та суб'єкт кримінального правопорушення. Відмежування кримінального правопорушення від суміжних.

Погане поводження з військовополоненими. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення. Види діянь і момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивна сторона та суб'єкт кримінального правопорушення. Відмежування кримінального правопорушення від суміжних.

Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання ними. Об'єктивна сторона. Види діянь і момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єкт кримінального правопорушення.

3. ПЛАНИ, ЗАВДАННЯ І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, КОЛОКВІУМІВ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Загальні положення

Практичні заняття та колоквіуми спрямовані на закріплення і поглиблення знань з основних тем навчальної дисципліни, засвоєння основних понять і категорій теорії кваліфікації кримінальних правопорушень, залучення студентів до активної навчально-дослідної діяльності, формування юридичного мислення, набуття вмінь самостійно здійснювати аналіз нормативно-правових актів, матеріалів юридичної практики та застосовувати приписи кримінального законодавства для вирішення юридичних казусів.

При розгляді теоретичних питань та вирішенні завдань потрібно брати до уваги деякі методичні поради. Насамперед слід ознайомитися з юридичними приписами, якими регламентовано розв'язання тієї чи іншої проблеми кримінально-правового характеру. Також важливе значення має вивчення спеціальної наукової літератури, лекційного матеріалу, роз'яснень вищих судових інстанцій. У цьому посібнику наведено як загальний список літератури, так і списки додаткової літератури наприкінці кожної теми, однак це не означає, що рекомендовані списки є вичерпними. Особливе значення має пошук та ретельне опрацювання опублікованих матеріалів слідчої та судової практики.

На колоквіумах з навчальної дисципліни обговорюються теоретичні питання за відповідною темою. При підготовці до колоквіумів необхідно: ознайомитися з програмою курсу, питаннями, які входять до теми колоквіуму; вивчити відповідні положення, що стосуються кримінальної відповідальності

за військові кримінальні правопорушення; опрацювати конспект лекцій та матеріал, викладений у рекомендованій літературі; проаналізувати матеріали юридичної практики.

На колоквіумі студент повинен: брати участь в обговоренні питань, які розглядаються; виявити знання кримінального закону, теоретичного матеріалу і судової практики, уміння тлумачити юридичні приписи і самостійно здійснювати їх аналіз; логічно, послідовно й аргументовано викласти певний матеріал, коментувати й доповнювати відповіді інших студентів, знаходити помилки і давати правильну відповідь.

Самостійна робота сприяє формуванню ґрунтовних знань з навчальної дисципліни «Особливості кваліфікації військових злочинів» завдяки ознайомленню з різними видами юридичної літератури, нормативно-правовими актами, матеріалами судової практики.

Відвідування лекцій та колоквіумів є обов'язковим для студентів. Якщо студент був відсутнім на занятті, не виконав у письмовій формі домашнє завдання чи одержав під час заняття незадовільну оцінку, він повинен відпрацювати цю тему індивідуально.

З додаткових запитань можна отримати консультацію на кафедрі.

Список нормативних актів та літератури до всіх тем

1. Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28 червня 1996 р.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р.
3. Положення про органи безпеки дорожнього руху Міністерства оборони України від 01.11.1999 р.
4. Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних силах України від 10.12.2008 р. № 1153/2008.
5. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 берез. 1992 р.

6. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 7 березня 2002 р.
7. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 р.
8. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 3 квітня 2003 р.
9. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Закон України від 24 берез. 1999 р.
10. Про дорожній рух: Закон України від 30.06.1993 р.
11. Про Збройні Сили України: Закон України від 6 груд. 1991 р.
12. Про Національну гвардію України: Закон України від 13 берез. 2014 р.
13. Про оборону України: Закон України від 6 груд. 1991 р.
14. Про правовий режим майна у Збройних Силах України: Закон України від 21.09.1999 р.
15. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 берез. 1992 р.
16. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 груд. 1991 р.
17. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24 берез. 1999 р.
18. Про Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України: Закон України від 24 берез. 1999 р.
19. Про Стройовий статут Збройних Сил України: Закон України від 24 берез. 1999 р.

2. Література

1. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 17 : Кримінальне право / редкол.: В.Я. Тацій (голова), В.І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.

2. Відповідальність за військові злочини: навч. посіб. / упорядн.: Ю.І. Руснак. Київ : ЦУЛ, 2015. 264 с.
3. Військові кримінальні правопорушення: Розділ XIX Особливої частини Кримінального кодексу України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини, Верховного Суду України, Верховного Суду, апеляційних і місцевих судів: наук.-практ. посіб. / за ред. М. С. Туркота. Київ : Норма права, 2021. 478 с.
4. Денисов С. Ф., Бодєвський В. П. Кримінальна відповідальність військовослужбовців за корисливі посягання на військове майно (ст. 410 КК України): монографія. Запоріжжя : КПУ, 2011. 324 с.
5. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): навч. посіб. / за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2011. 184 с.
6. Карпенко М. І. Кваліфікація військових правопорушень за законодавством України: монографія. Київ : Національна академія управління, 2020. 310 с.
7. Касинюк В. І., Білоконєв В. М. Кримінальна відповідальність військовослужбовців за порушення правил водіння або експлуатації машин. Запоріжжя : Вид. Глазунов С. О., 2011. 231 с.
8. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 584 с.
9. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І.Тютюгіна. 6-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2020. 768 с.
10. Кримінальний кодекс України: наук.-практ. комент. у 2 т. / Ю. В. Баулін та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Т. 1 : Загальна частина. Харків: Право, 2013. 374 с.
11. Кримінальний кодекс України: наук.-практ. комент. у 2 т. / Ю. В.

Баулін та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Т. 2 : Особлива частина. Харків: Право, 2013. 1040 с.

12. Хавронюк М. І., Дячук С. І., Мельник М. І. Військові злочини: комент. законодавства. Київ : А.С.К., 2003. 270 с.

13. Харитонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України: монографія. Харків: Право, 2018. 328 с.

3. Інтернет-ресурси

Сайт Ради Європи – <https://www.coe.int/uk/web/kyiv>

Доступ до кримінальних кодексів держав-учасниць ОБСЄ – <https://www.legislationline.org>

Єдиний державний реєстр судових рішень – <https://reyestr.court.gov.ua/>

Офіційний веб-портал Верховної Ради України – <https://rada.gov.ua/>

Офіційний веб-портал Президента України – <https://www.president.gov.ua>

Офіційний веб-портал Кабінету Міністрів України – <https://www.kmu.gov.ua>

Офіційний веб-портал Верховного Суду – https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/perelik_sprav/

Офіційний веб-портал Конституційного Суду України – <https://ccu.gov.ua/>

Офіційний веб-портал Міністерства оборони України – <https://www.mil.gov.ua/>

Офіційний веб-портал Міністерства юстиції України – <https://minjust.gov.ua/>

Т е м а 1. ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ. СИСТЕМА ТА ВИДИ ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОНЯТТЯ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ КВАЛІФІКАЦІЇ.

Методичні рекомендації. Згідно зі ст. 17 Конституції України захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України. Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом. Організація і порядок діяльності Збройних Сил, всіх інших військових формувань України визначаються законом. Окремі закони, військові статuti та інші підзаконні нормативні акти чітко і точно регламентують усі сфери життя та діяльності Збройних Сил. Нормативною базою боротьби з військовими кримінальними правопорушеннями є розд. XIX Особливої частини КК України (ст. 401-435).

При вивченні першого питання слід виходити з того, що визначення поняття військового кримінального правопорушення наводиться в ст. 401 КК України. Це поняття засноване на загальному визначенні поняття кримінального правопорушення, сформульованому в ст. 11 КК України. Крім того, воно має ще й низку специфічних ознак:

- 1) спеціальний об'єкт кримінального правопорушення – встановлений законодавством порядок несення або проходження військової служби;
- 2) спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення – військовослужбовець, а також військовозобов'язаний під час проходження навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів;
- 3) військова протиправність – визнання діяння як кримінально протиправного тільки в тому разі, якщо воно прямо передбачене у розд. XIX Особливої частини КК України.

Досліджуючи родовий об'єкт військових кримінальних правопорушень, слід мати на увазі, що ним є встановлений порядок несення військової служби, який являє собою сукупність суспільних відносин, що виникають у процесі проходження служби різними категоріями військовослужбовців, їх службової і бойової діяльності й регламентованих нормами права, підзаконними нормативними актами, існуючими у військовому середовищі звичаями, правилами співжиття в армійських колективах.

Конкретне військово кримінальне правопорушення безпосередньо посягає не на весь порядок несення або проходження військової служби, а на окремі сторони (елементи) цього порядку. Безпосереднім об'єктом конкретного військового кримінального правопорушення є ті відносини військової служби, проти яких спрямоване злочинне діяння (взаємовідносини начальників і підлеглих, інших військовослужбовців між собою, порядок несення спеціальних служб, порядок використання військового майна,

озброєння, техніки та зберігання військової таємниці, порядок здійснення військовими службовими особами своїх обов'язків, прав, повноважень тощо).

З об'єктивної сторони кримінальні правопорушення проти порядку несення або проходження військової служби сформульовані в законі як кримінальні правопорушення з матеріальним або з формальним складом. Більшість з них характеризується матеріальним складом. У кримінальному законі при описуванні об'єктивної сторони деяких військових кримінальних правопорушень як обов'язкові ознаки вказуються такі «спеціальні» ознаки: воєнний стан, бойова обстановка, поле бою, район воєнних дій, тяжкі наслідки тощо.

Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони більшості військових кримінальних правопорушень є умисна форма вини. Деякі з них, наприклад необережне знищення або пошкодження військового майна (ст. 412), недбале ставлення до військової служби (ст. 425), припускають необережну форму вини. На відміну від цього розголошення відомостей військового характеру, що становить державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості (ст. 422), можуть бути вчинені як умисно, так і з необережності. Деякі військові кримінальні правопорушення пов'язані із наявністю змішаної (подвійної) вини (ст. 414, 415). У деяких військових кримінальних правопорушеннях обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони є мотив і мета.

Щодо визначення ознак суб'єкта, тут слід виходити з того, що військова служба у Збройних Силах України регулюється Законом України “Про військовий обов'язок і військову службу” відповідно до якого встановлені такі види військової служби: 1) строкова військова служба; 2) військова служба за контрактом солдатів і матросів, сержантів і старшин; 3) військова служба за контрактом прапорщиків і мічманів; 4) військова служба (навчання) за контрактом курсантів (слухачів) вищих військових навчальних закладів, а також вищих навчальних закладів, які мають кафедри військової підготовки (факультети військової підготовки, відділення військової підготовки, інститути військової підготовки) з програмами підготовки на посади осіб офіцерського складу; 5) військова служба за контрактом осіб офіцерського складу; 6) військова служба осіб офіцерського складу за призовом; 7) кадрова військова служба осіб офіцерського складу, зарахованих до Збройних Сил України та інших військових формувань для запровадження військової служби за контрактом.

Військове кримінальне правопорушення може бути вчинене лише під час проходження військової служби, тому потрібно чітко встановлення початкових та кінцевих моментів військової служби.

Щодо кваліфікації військових кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті, слід виходити з загальних положень щодо поняття спеціального суб'єкта кримінального правопорушення (ч. 2 ст. 18 КК України), точок зору

в науці кримінального права з приводу можливості вчинення військового кримінального правопорушення загальним суб'єктом, а також співучасті останнього в таких кримінальних правопорушеннях. При цьому слід аргументувати, чому виконавцем (співвиконавцем) військового кримінального правопорушення може бути тільки військовослужбовець, а інші особи можуть бути лише організатором, підбурювачем або пособником.

Питання для колоквиуму

1. Поняття та ознаки військового кримінального правопорушення.
2. Родовий та безпосередні об'єкти військових кримінальних правопорушень. Їх предмет.
3. Загальна характеристика об'єктивної сторони військових кримінальних правопорушень, момент їх закінчення.
4. Суб'єктивна сторона військових кримінальних правопорушень.
5. Суб'єкт військових кримінальних правопорушень.
6. Проблеми кваліфікації військових кримінальних правопорушень.
7. Система та види військових кримінальних правопорушень.

Додаткова література

1. Брич Л. Співвідношення складів військових злочинів зі складами злочинів, що мають з ними тотожні за змістом ознаки. *Вісник Львів. ун-ту. Серія юрид.* 2011. Вип. 54. С. 323–334.
2. Карпенко М. Кваліфікація окремих військових злочинів, учинених за сукупністю злочинів. *Підприємництво, господарство і право.* 2018. № 12. С. 277-281.
3. Носик О. Визначення суб'єкта військового злочину. *Вісник прокуратури.* 2000. № 4. С. 59-62.
4. Ободовський О. В. Загальна характеристика військових кримінальних правопорушень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2021. № 51. С. 108-114.
5. Пащенко Є. М. Насильницький злочин військовослужбовців (поняття, ознаки, класифікація). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «ПРАВО».* 2020. Випуск 29. С. 238-245.
6. Полегенька О. Р. Проблемні питання співучасті у військових злочинах. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2016. № 5. С. 93-96.
7. Харитонов С. О. До питання протиправності військових злочинів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2017. Серія ПРАВО. Вип. 45. Т. 2. С. 85-88.
8. Харитонов С. О. Об'єкт і система військових злочинів. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2016. № 3 (86). С. 243-253.

Т е м а 2. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ПОРЯДКУ ПІДЛЕГЛОСТІ І ВІЙСЬКОВОЇ ГІДНОСТІ

Суспільна небезпечність цієї групи кримінальних правопорушень полягає в спричиненні шкоди суспільним відносинам, що регулюють встановлений нормативними актами порядок підлеглості та військової гідності. Специфіка цього об'єкта базується на особливості завдань, які вирішують Збройні Сили України, що потребує спеціального порядку взаємовідносин між військовослужбовцями, який вирішується, перш за все, у вигляді неухильного додержання принципу єдиноначальності та обов'язкових правил підлеглості. Суть єдиноначальності полягає в зосередженні у командира всіх функцій управління ввіреним підрозділом. Він повністю відповідає за бойову підготовку, військову дисципліну, стан озброєння, бойової техніки, транспорту, матеріально-побутове і медичне забезпечення військової частини.

Для з'ясування ознак цих кримінальних правопорушень необхідно звернутися до ст. 4 – 6 Дисциплінарного Статуту Збройних Сил України, де зазначено, що військова дисципліна зобов'язує кожного військовослужбовця: додержуватися Конституції та законів України; Військової присяги; неухильно виконувати вимоги військових статутів, накази командирів; бути пильним, зберігати державну та військову таємницю; додержуватися визначених військовими статутами правил взаємовідносин між військовослужбовцями, зміцнювати військове товариство; виявляти повагу до командирів і один до одного, бути ввічливими і додержуватися військового етикету; поводитися з гідністю й честю, не допускати самому і стримувати інших від негідних вчинків.

Кожний військовослужбовець зобов'язаний сприяти командирові у відновленні та постійному підтриманні порядку й дисципліни. Право командира – віддавати накази і розпорядження, а обов'язок підлеглого – їх виконувати, крім випадку віддання явно злочинного наказу чи розпорядження. Наказ має бути виконаний сумлінно, точно та у встановлений строк. Відповідальність за наказ несе командир, який його віддав.

Випадки невиконання підлеглими наказів командирів (начальників), які були віддані в інтересах служби, опір або примушування їх до порушення службових обов'язків, а також фізичне або психічне насильство над ними нетерпимі в умовах збройних сил, спричиняють безпосередню шкоду інтересам забезпечення постійної бойової готовності збройних сил, військової дисципліни та вимагають рішучої боротьби з ними. Кримінальні правопорушення проти порядку підлеглості та військової гідності в більшості

випадків супроводжуються застосуванням різних видів насильства, тому посягають не тільки на військовий правопорядок, а і на життя, здоров'я, честь та гідність військовослужбовців. Тому боротьба з цими кримінальними правопорушеннями поряд з охороною встановленого порядку несення військової служби має на меті захист прав та свобод військовослужбовця як людини та громадянина.

При розв'язанні завдання особливу увагу слід приділити характеристиці об'єктивної сторони цих кримінальних правопорушень, змісту суб'єктивної сторони. Доцільно з'ясувати питання розмежування суміжних кримінальних правопорушень.

ЗАВДАННЯ

1. Рядовий С. неодноразово протягом року з грудня 2020 р. по листопад 2021 р. відмовлявся виконувати накази начальства, чинив опір начальникам, ображав їх, а саме: 19 грудня 2020 р., отримавши наказ їхати на роботу, публічно заявив, що працювати не буде; 3 вересня 2021 р. в казармі не виконав наказ командира роти – привести в порядок обмундирування; 4 вересня 2021 р. майор Єрмоленко запросив С. для бесіди до штабу. Не бажаючи підкоритися, С. почав хапати майора Є. за сорочку, внаслідок чого відірвав гудзики, розмахував солдатським ременем, а 5 вересня 2021 р., після притягнення до дисциплінарної відповідальності та направлення до відбуття накладеного стягнення для проходження служби на гауптвахті С. втік звідти в розташування своєї військової частини.

Відповідальність С.

2. Сержант К. 22 жовтня 2021 р. о восьмій ранку, дізнавшись, що його підлеглий рядовий Г. надів чужу натільну сорочку, наніс йому сильний удар у праву частину живота, внаслідок чого Г. отримав тяжкі тілесні ушкодження.

Відповідальність К.

3. О другій годині ночі 23 грудня 2021 р. в розташуванні казарми рядовий Л. розбудив рядового Ф., пред'явив йому претензії в зв'язку з тим, що Ф. погано ставиться до служби, недбало виконує свої обов'язки, а потім наніс йому удар основою долоні в обличчя, внаслідок чого заподіяв Ф. середньої тяжкості тілесне ушкодження.

Відповідальність Л.

4. Рядовий Б. 22 червня 2021 р. о 18-й годині самовільно залишив частину і повернувся о 24-й годині 25 червня 2021 р., перебуваючи в стані сильного наркотичного сп'яніння. Офіцери П. і С., виявивши, що Б. п'яний,

затримали його і намагалися доставити до штабу, однак Б. вирвався, підняв із землі палицю, розмахував нею, ударив П. по руці й утік. Прийшовши в казарму, Б. побив рядових Д. і П. У цей час його намагався затримати прапорщик Л., однак Б. наніс йому п'ять ударів руками і ногами, зламав ніс. чим заподіяв Л. середньої тяжкості тілесне ушкодження.

Відповідальність Б.

Теми реферативних повідомлень

1. Загальна характеристика та особливості кримінальних правопорушень проти порядку підлеглості й військової гідності.
2. Значення принципу єдиноначальності для підтримання порядку у Збройних Силах.
3. Спільні ознаки та відмежування кримінальних правопорушень проти порядку підлеглості та військової гідності між собою.

Додаткова література

1. Постанова Пленуму ВСУ “Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи” № 1 від 27.02.2009 р.

2. Левицький М. О. Право військовослужбовців на честь та гідність. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2019. № 42. Т. 1. С. 82-86.

3. Орбець К.М. Деякі проблеми криміналізації образи честі і гідності військовослужбовця, погрози військовослужбовцю (ст. 435-1 КК України). *Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні* : матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків, 5 травня 2022 р. Харків : Право, 2022. С. 241-245.

4. Ткаченко П. І. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки».* 2021. № 8. С. 101-107.

5. Ферьева Н. Поняття та зміст об'єктних ознак складу кримінального правопорушення «погроза або насильство щодо начальника» (стаття 405 Кримінального кодексу України). *Публічне право.* 2021. № 1 (41). С. 155-164.

6. Шапошніков Ю. В. Порядок підлеглості як об'єкт непокори. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки.* 2019. № 6. Т. 30(69). С. 149-153.

Т е м а 3. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ПОРЯДКУ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Об'єктом кримінальних правопорушень, передбачених ст. 407-409 КК України, є встановлений порядок проходження військової служби, який зобов'язує військовослужбовців строкової служби постійно знаходитися в розташуванні військової частини чи місця служби, а офіцерів, прапорщиків, військовослужбовців за контрактом – у службовий час і не залишати їх без дозволу відповідного начальника. Цей порядок регламентований законодавством України, а саме: Конституцією України, Законом України “Про військовий обов'язок і військову службу”; Статутом внутрішньої служби Збройних Сил України; Статутом гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України; Положенням про проходження військової служби особами офіцерського складу, прапорщиками (мічманами) Збройних Сил України; Положенням про проходження військової служби солдатами (матросами), сержантами і старшинами Збройних Сил України; Положенням про проходження військової служби (навчання) за контрактом у Збройних Силах України курсантами (слухачами) вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів; Положенням про проходження військової служби за контрактом та кадрової військової служби у Службі безпеки України; Положенням про проходження строкової військової служби солдатами і матросами, сержантами і старшинами Служби безпеки України; Положення про проходження військової служби (навчання) за контрактом курсантами (слухачами) вищих військових навчальних закладів Служби безпеки України.

Військовослужбовець, який ухиляється від виконання своїх службових обов'язків, спричиняє шкоду керованості, боєздатності та боєспроможності підрозділу, а також дисципліні, яка існує в підрозділі.

З урахуванням цих обставин законодавством встановлена кримінальна відповідальність за самовільне виключення військовослужбовця з військових правовідносин шляхом самовільного залишення частини, дезертирства, підроблення документів, симуляції хвороби, самоскалічення та іншими способами.

Вирішуючи питання про відмінність дезертирства від самовільного залишення частини або місця служби, треба звернути увагу на те, що відмежування слід проводити як за об'єктивними, так і суб'єктивними ознаками. Важливо пам'ятати, що час перебування суб'єкта кримінального правопорушення за межами частини або місця служби не впливає на кваліфікацію дезертирства. Проводячи розмежування цих кримінальних правопорушень за суб'єктивними ознаками, треба мати на увазі зміст мети при дезертирстві та при самовільному залишенні частини.

ЗАВДАННЯ

1. Із метою провести час на власний розсуд І., 11 вересня 2021 р., залишив частину і став проживати в м. Харкові. На пошуки і для затримання останнього командуванням був відправлений сержант К., який, виявивши І., вирішив в частину не повертатися, а провести час разом із ним. Уже 23 вересня 2021 р. вони були затримані й доправлені до частини.

Відповідальність К. та І.

2. Із метою “відпочити від служби” 19 липня 2021 р. С. самовільно залишив місце служби. Знаходячись поза розташуванням військової частини, він познайомився з П. і Х., Для здобуття коштів вони вирішили здійснити крадіжку. Вночі П. і Х., проникли до магазину “Океан”; звідки викрали гроші в сумі 450 грн. Під час викрадення С. знаходився неподалік від магазину і спостерігав за місцевістю, забезпечуючи таємність викрадення.

Відповідальність С., П. і Х.

3. Командуванням частини С. була надана короткострокова відпустка за сімейними обставинами з 15 по 24 жовтня 2021 р. По завершенню відпустки він до місця служби не прибув і став проживати в різних містах України. Потім, 20 листопада 2021 р., С. з’явився з повинною у поліцію.

Відповідальність С.

4. У грудні 2021 р. С. з метою зустрічі зі знайомою дівчиною неодноразово самовільно залишав розташування частини. Так, 10 грудня він був відсутній у частині з 22 по 24 год., а 12 грудня о 23 год. пішов з частини і повернувся о 4 год. 13 грудня. О 19 год. того ж дня пішов за горілкою і повернувся через 1 год 40 хв. Вживши її з товаришами по службі, о 23 год. пішов у місто, а повернувся о 2 год. 14 грудня.

Відповідальність С.

Теми реферативних повідомлень

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти порядку проходження військової служби.

2. Дезертирство і його відмежування від самовільного залишення місця служби.

3. Самокалічення та інші способи ухилення від несення обов’язків військової служби.

Додаткова література

1. Войтюк Т. Р. Відмова від несення обов’язків військової служби (стаття 409 Кримінального кодексу України): окремі проблеми застосування. *Вісник*

Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки. 2019. Вип. 8. С. 152-162.

2. Касько Т. Ю. Кваліфікуючі ознаки дезертирства. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. пр. Одеса : Юрид. л-ра, 2014. Вип. 73. С. 532-537.

3. Касько Т. Ю. Ознаки суб'єктивної сторони ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом. *Юридичний науковий електронний журнал. 2014. № 3. С. 112-114.*

4. Міщук І. П., Слюсарчук Є. А. Особливості визначення безпосереднього об'єкта складу самовільного залишення військової частини або місця служби. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2015. № 2. С. 130-134.*

5. Ониськів А. Кваліфікація ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом (стаття 409 Кримінального кодексу України). *Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. № 1. С. 122-134.*

6. Ониськів А. Співвідношення складів злочинів проти порядку проходження військової служби з іншими складами злочинів. *Вісник Національної академії прокуратури України. 2016. № 4(46). С. 72-78.*

7. Фіалка М. І. Підроблення документів як спосіб ухилення від військової служби (кримінально-правовий аналіз). *Вісник Кримінологічної асоціації України. 2018. № 2(19). С. 77-86.*

Т е м а 4. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ПОРЯДКУ КОРИСТУВАННЯ ВІЙСЬКОВИМ МАЙНОМ ТА ЙОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ

Однією із головних підстав боєздатності Збройних Сил України є забезпеченість військовим майном, сучасною зброєю, бойовими припасами та предметами військової техніки. Все майно Збройних Сил України має своє цільове призначення та в залежності від нього розподіляється на певні види: хімічне, речове, продовольче, санітарно-технічне, озброєння, боєприпаси, бойова техніка тощо. Кримінальні правопорушення, передбачені в ст. 410 – 413 КК України, стосуються лише військового майна, такого, що знаходиться на балансі військової частини або в користуванні у військовослужбовця. За цією ознакою (предметом кримінального правопорушення) ці правопорушення слід відрізняти від інших так званих загальнокримінальних (наприклад, ст. 185-191 КК України тощо).

Нормативною базою, яка регулює правовий режим військового майна, є: Закони України “Про власність”; “Про правовий режим майна у Збройних Силах України”; “Про господарську діяльність у Збройних Силах України”; “Про державну підтримку підприємств, науково-дослідних інститутів і організацій, які розробляють та виготовляють боєприпаси, їх елементи та

вироби спецхімії”; Постанова Верховної Ради України “Про затвердження Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі”, Положення про речове забезпечення військовослужбовців Збройних Сил у мирний час.

Необхідно усвідомлювати, що безпосереднім об’єктом цих кримінальних правопорушень є право власності на військове майно, а також встановлений порядок зберігання військового майна. Предметом цих кримінальних правопорушень є різноманітне військове майно, а саме: зброя, бойові припаси, вибухові або Інші бойові речовини, засоби пересування, військова і спеціальна техніка чи інше військове майно.

Слід вивчити і вміти розкривати поняття окремих предметів. Наприклад, під зброєю в цих статтях КК України треба розуміти штатні предмети, спеціально призначені для ураження живої цілі, які є на балансі тої чи іншої військової частини. Існує два види зброї: вогнепальна та холодна, яка закріплена особисто за військовослужбовцем, чи колективного користування (гармата).

Вибухові речовини – це тверді, рідкі або у вигляді газу речовини та суміші, призначені для проведення вибухів і здатні до хімічної реакції без доступу кисню з виділенням газів із такою інтенсивністю, температурою та тиском, які здатні виконувати роботу метання та руйнування. До вибухових речовин у розумінні ст. 410 також належать так звані знаряддя вибуху, що містять в собі вибухові речовини. Це вогнепровідні та детонуючі шнури, капсули, детонатори та ін.

Обмундирування – це військовий одяг, який видається військовослужбовцю на певні строки ношення (шинель, брюки, китель, камуфляж, головний убір тощо). Спорядження – прилади та інші предмети, які необхідні військовослужбовцю для виконання певних завдань (протигаз, речовий мішок тощо).

Засоби пересування включають до себе всі види військового транспорту, що перебуває в особистому чи колективному службовому користуванні. Предметами технічного постачання вважаються різноманітні прилади, інструменти і пристрої, які використовуються у військах.

Під іншим військовим майном слід розуміти будь-яке військове майно, що вручається військовослужбовцю для використання за цільовим призначенням і підлягає поверненню.

Основну увагу доцільно зосередити на аналізі способів вчинення кримінальних правопорушень. Залежно від способу вчинення кримінального правопорушення потрібно висвітлити характер суспільної небезпеки. Необхідно розкрити зміст викрадення, привласнення, вимагання, заволодіння предметом кримінального правопорушення шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем, вказати на їх схожі риси та відмінні ознаки. Особливу увагу слід приділити конструкції складу кримінального

правопорушення і залежно від способу його скоєння виділити момент закінчення кримінального правопорушення.

Аналізуючи суб'єктивні ознаки кримінального правопорушення, треба обґрунтувати наявність тільки прямого умислу, розкрити зміст його інтелектуального та вольового моментів. Значну увагу доцільно приділити мотиву і меті.

ЗАВДАННЯ

1. З метою мати гроші для особистих потреб Ц. вирішив викрасти зі складу частини електродрилі і продати їх. Так, 12 лютого 2021 р. він проник в приміщення складу, викрав три дрилі і продав їх, а 20 лютого Ц. викрав і продав чотири дрилі. Вже 7 березня було викрадено десять дрилів. При спробі продажу викраденого Ц. був затриманий.

Відповідальність Ц.

2. Прапорщик М. 15 грудня 2021 р. чергував на стоянці літаків та був озброєний пістолетом "ТІМ". Знаходячись у службовому приміщенні, він демонстрував С. роботу частин та механізмів пістолету, а потім, тримаючи пістолет у напрямку потерпілої, приєднав магазин, відвів затвор у задне положення, після чого зняв пістолет з запобіжника, при цьому пістолет смикнувся і пролунав постріл. Внаслідок пострілу С. отримала наскрізне вогнепальне поранення щелепи, що заподіяло їй середньої тяжкості тілесні ушкодження.

Відповідальність М.

3. Військовослужбовець Ш. при вчиненні дезертирства проколов шини двох транспортних автомобілів, які належали військовій частині, з тим, щоб ускладнити його переслідування.

Відповідальність Ш.

4. У кварталі серед житлових будинків були знайдені іржаві снаряди часів Великої Вітчизняної війни. Згідно з чинними інструкціями подібні снаряди потрібно знищувати на місці. Однак командир підрозділу С. через величезні матеріальні витрати, пов'язані з відселенням громадян і можливим знищенням сусідніх будинків, прийняв рішення вивезти снаряди за місто. При навантаженні стався вибух і троє саперів загинули.

Відповідальність С.

Постанова Пленуму ВСУ "Про судову практику у справах про злочини проти власності" № 10 від 6.11.2009 р. та "Про судову практику у справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами,

вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами” № 3 від 26.04.2009 р.

Теми реферативних повідомлень

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти порядку збереження та користування військовим майном.
2. Предмет розкрадання військового майна.
3. Спосіб розкрадання військового майна і його значення для кваліфікації вчиненого.
4. Втрата військового майна і його відмежування від знищення або пошкодження.

Додаткова література

1. Ковалевська Є. С. Визначення понять «знищення» та «пошкодження» військового майна для кваліфікації діяння за статтями 411 та 412 КК України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 5. С. 119–124.
2. Кондик П. М. Правові аспекти визначення статусу військового майна. *Правова держава*. 2002. № 5. С. 68-74.
3. Мельник О. Г. Правове регулювання відносин з охорони військового майна. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2017. Вип. 43. Т. 2. С. 62-65.
4. Рябчук С. В. Окремі питання правового режиму військового майна в кримінально-правовій політиці України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 55. С. 412-415.
5. Шешко С. Деякі особливості списання військового майна. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 6. С. 140-144.

Т е м а 5. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ПОРЯДКУ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ

На озброєнні в Збройних Силах України знаходиться вогнепальна зброя, бойові припаси, вибухові речовини, радіоактивні матеріали та інші речовини, які становлять підвищену загальну небезпеку. Вихід цих предметів з-під контролю військовослужбовців може спричинити велику шкоду життю та здоров'ю людей, матеріальним цінностям.

Це зумовлює визначення об'єктом кримінального правопорушення (ст. 414 КК України) відносин, які забезпечують порядок поводження з предметами, які становлять підвищену небезпеку для оточуючих. Ці предмети наділені загальними властивостями: 1) підвищена загальна небезпека, 2) спеціальне призначення; 3) особливий правовий режим. Слід також звернути

увагу на те, що диспозиція статті є бланкетною і для з'ясування ознак кримінального правопорушення необхідно звертатися до відповідних нормативних актів. Порядок поведінки з цими предметами у військах суворо регламентується Статутом внутрішньої служби Збройних Сил України; Статутом гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України; Законом України “Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку”; Положенням про порядок застосування зброї, бойової техніки та спеціальних засобів під час охорони державного кордону і виключної (морської) економічної зони України; Правилами застосування зброї, бойової техніки, озброєння кораблів (катерів), літаків і вертольотів Прикордонних військ, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу під час охорони державного кордону та виключної (морської) економічної зони України; Положенням про розслідування та облік нещасних випадків з військовослужбовцями Служби безпеки України; Положенням про розслідування та облік нещасних випадків з військовослужбовцями Прикордонних військ України, постановами, наказами та іншими нормативними актами.

У ст. 415 КК України об'єктом кримінального правопорушення є військовий правопорядок, який забезпечує безпеку руху та експлуатації бойових, спеціальних чи транспортних машин в Збройних Силах України, в ст. 416, 417 КК України – суспільні відносини, які забезпечують порядок підготовки, здійснення польотів та експлуатації повітряних суден Збройних Сил України; безпеку кораблеводіння та експлуатації суден Військово-Морських сил. Диспозиції статей також є бланкетними, що потребує звернення до відповідних нормативних актів при встановленні ознак конкретного кримінального правопорушення. Крім того, в ст. 415-417 КК України обов'язковою ознакою складу кримінального правопорушення є відповідний предмет кримінального правопорушення, який студентам необхідно визначати в кожному кримінальному правопорушенні. Треба показати види транспортних засобів, бойових машин, на яких може бути вчинено це кримінальне правопорушення. Характеризуючи діяння, необхідно розкрити поняття “водіння” та “експлуатація”, а також показати різницю між ними.

Слід дати характеристику наслідків кримінального правопорушення і причинного зв'язку між діянням та наслідками. Потрібно також звернути увагу на момент його закінчення.

Висвітлюючи суб'єктивні ознаки кримінального правопорушення, необхідно проаналізувати психічне ставлення до діяння та його наслідків: умисел або необережність щодо порушення правил та необережність відносно спричинених наслідків.

ЗАВДАННЯ

1. Водій військового автомобіля самовільно виїхав у рейс на автомобілі, закріпленим за іншим водієм, з несправним стоп-сигналом. У

дорозі пасажир, що сидів у кабіні, з необережності натиснув на внутрішню дверну ручку і на ходу випав через двері, що відкрилися несподівано для нього, та попав під колесо машини, заподіявши собі тяжке тілесне ушкодження.

Відповідальність водія.

2. Водій військового вантажного автомобіля Б. виїхав у рейс. Дорогою він посадив у кузов автомобіля людей, щоб довести їх до населеного пункту. Серед цих людей був знайомий водія К. Останній, не маючи права на керування транспортним засобом, умовив водія Б. передати йому керування автомобілем. На повороті К. не справився з керуванням, заїхав у кювет, де автомобіль перевернувся. Один пасажир при цьому отримав тяжкі тілесні ушкодження.

Відповідальність Б. і К.

3. Капітан есмінця, бажаючи показати товаришам по службі своє уміння причалювати, на великій швидкості скерував корабель до пристані, однак внаслідок своєї недосвідченості не зумів вчасно дати необхідні команди і есмінець з великою силою врізався в пристань. Внаслідок цього пристань була сильно пошкоджена, невеликого ремонту потребував і корабель. Крім того, один матрос упав за борт і потонув.

Відповідальність капітана есмінця.

4. Курсант Г. проходив стажування в танковій частині. При виїзді в складі батальйону на полігон Г., будучи командиром танка, наказав механіку-водію сісти на командирське місце, а сам сів на місце механіка-водія. Не справившись з управлінням, Г. наїхав на регулювальника С., який від отриманих пошкоджень помер на місці.

Відповідальність Г.

Теми реферативних повідомлень

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти порядку експлуатації військової техніки.
2. Порушення правил поведінки зі зброєю, а також іншими предметами і речовинами.
3. Об'єктивна сторона порушення правил водіння або експлуатації машин.

Список нормативних актів та літератури

1. Про дорожній рух: Закон України від 30 черв. 1993 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 31. – Ст. 338.

2. Стройовий статут Збройних Сил України від 24 берез. 1999 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 22-23. – Ст.195.

3. Повітряний кодекс України.

4. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті: Постанова Пленуму ВСУ № 14 від 23.12.2005 р.

5. Конвенція про міжнародні правила запобігання зіткнення суден на морі від 20 жовт. 1972 р. (Україна приєдналася до Конвенції 17 лист. 1992 р.) // Закони України. – Т.14.

6. Міжнародна конвенція про пошук і рятування на морі від 27 квіт. 1979 р. (Україна приєдналася до Конвенції 17 лист. 1992 р.) // Закони України. – Т.14.

7. Касинюк В. И. Уголовная ответственность за транспортные преступления. К.: Вищ. шк., 1977.

8. Коржанський М. І., Мисливий В. А. Кваліфікація автотранспортних злочинів. К.: Юрінком, 1996.

9. Кулькіна Я. С. До питання про об'єкт та предмет порушення правил поведження зі зброєю, а також з речовинами й предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 414 Кримінального Кодексу України). *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2017. № 3(79). С. 86-95.

10. Кулькіна Я. С. Об'єктивна сторона порушення правил поведження зі зброєю, а також з речовинами й предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення (досвід науково-теоретичного аналізу загальних питань). *Право і суспільство*. 2017. № 6. Ч. 2. С. 151-157.

Т е м а 6. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ПОРЯДКУ НЕСЕННЯ БОЙОВОГО ЧЕРГУВАННЯ ТА ІНШИХ СПЕЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ

Серед військових кримінальних правопорушень виділяється група посягань, які порушують порядок несення бойового чергування вартової (вахтової), караульної, прикордонної, внутрішньої служби та патрулювання. Це посягання проти порядку несення спеціальних служб: порушення статутних правил вартової служби чи патрулювання (ст. 418 КК України); порушення статутних правил несення прикордонної служби (ст. 419 КК України); порушення статутних правил несення бойового чергування (ст. 420 КК України); порушення статутних правил внутрішньої служби (ст. 421 КК України).

Порядок несення спеціальних служб регламентується відповідними законами (див.: “Про державний кордон України”: Закон України від 04.11.1991 р.; “Про Державну прикордонну службу України”: Закон України від 3 квітня 2003 р.); статутами (див.: Корабельний статут Військово-Морського флоту СРСР від 10.01.1978 р.; Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України; Положення про особливості організації та несення вартової служби в дисциплінарному батальйоні (частині); Статут внутрішньої служби Збройних Сил України), положеннями, інструкціями тощо. Необхідно усвідомлювати, що варто звернути увагу на те, що диспозиції статей є бланкетними і для з’ясування ознак кримінальних правопорушень необхідно звертатися до відповідних нормативних актів.

Порушення порядку несення цих служб підриває обороноздатність і суверенітет держави, створює умови для можливих посягань на охоронювані об’єкти, які мають важливе значення, сприяють розкраданню військового майна та техніки, можуть створювати загрозу для особового складу Збройних Сил України.

Вирішуючи завдання, особливу увагу слід приділяти з’ясуванню особливостей конструкції складу кримінального правопорушення, його об’єктивних ознак, зокрема, наслідків, та суб’єктивної сторони кримінального правопорушення.

ЗАВДАННЯ

1. Рядовий В., будучи вартовим у складі караулу з охорони речового складу, самовільно залишив свій пост і пішов у вартове приміщення погрітися. Скориставшись відсутністю вартового, в склад проникли рядові І. та Н. і викрали військоове обмундирування на суму три тис. грн.

Відповідальність В., І. та Н.

2. Сержант С. і рядовий С., знаходячись в наряді з охорони Державного кордону України, о 22 год помітили, що в 100 м від державного кордону паралельно їм йдуть двоє чоловіків. Вирішивши, що це порушники кордону, прикордонники відкрили вогонь на поразку, в результаті чого один з незнайомих був убитий, а другий отримав легке поранення. Як виявилось потім це були місцеві жителі, що шукали корову.

Проаналізуйте дії прикордонників.

3. Старослужбовець ефрейтор Б., призначений в караул у новорічну ніч, шляхом застосування насилля до рядового К., який недавно служив у армії, примусив останнього відстояти караул в незручний час замість себе.

Відповідальність Б.

Теми реферативних повідомлень

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти порядку несення бойового чергування та інших спеціальних служб.
2. Кваліфікуючі ознаки кримінальних правопорушень проти порядку несення бойового чергування та інших спеціальних служб і їх значення для кваліфікації.
3. Відмежування порушення статутних правил вартової служби чи патрулювання від порушення правил внутрішньої служби та несення бойового чергування.

Додаткова література

1. Бурлака П. Порушення правил несення прикордонної служби: відмежування кримінально караного діяння від адміністративного правопорушення. *Вісник прокуратури*. 2019. № 8. С. 11-18.
2. Курилюк Ю. Б. Кримінально-правове забезпечення протидії порушенню правил несення прикордонної служби : монографія / за наук. ред. В. К. Матвійчука. К. : ВД «Дакор», 2013. 216 с.
3. Музика А. В. Порушення статутних правил несення прикордонної служби як суспільно небезпечне діяння у складі однойменного злочину/ *Університетські наукові записки*. 2006. № 3-4. С. 334-339.
4. Пасіка С. П., Скиба О. С. Правові засади визначення поняття «несення внутрішньої служби» та «порушення статутних правил несення внутрішньої служби» в Збройних Силах України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2016. Вип. 41. Т. 2. С. 61-65.

Т е м а 7. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВСТАНОВЛЕНОГО ПОРЯДКУ ЗБЕРЕЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТАЄМНИЦІ.

Готуючись до відповіді на питання колоквиуму, студенти мають опрацювати спеціальні нормативно-правові акти, що стосуються державної таємниці, з'ясувати її поняття, ознаки, особливості віднесення інформації до державної таємниці. Потрібно виходити з того, що Закон України «Про державну таємницю» визначає, що державна таємниця – це вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою. Військовою таємницею є вид державної таємниці, що охоплює відомості у сфері оборони.

При розкритті питання щодо суспільної небезпечності та об'єкта кримінальних правопорушень проти встановленого порядку збереження військової таємниці слід звернути увагу на зв'язок дотримання встановленого порядку зберігання відомостей, документів або матеріалів військового характеру, що становлять державну таємницю, з військовою дисципліною, забезпеченням обороноздатності країни, боєготовності армії та флоту. Необхідно висвітлити особливості різновидів предмета цієї групи військових правопорушень: відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю; документів та матеріалів, що містять відомості військового характеру, які становлять державну таємницю; предметів, відомості про які становлять державну таємницю.

Далі студентам потрібно детально розібратися з іншими елементами й ознаками складу кримінального правопорушення за ст. 422 КК України в кожній із його форм, передбачених ч.ч. 1-3. Окрема увага має бути приділена визначенню виду складу кримінального правопорушення за різними класифікаційними критеріями та моменту закінчення останнього.

Також підготовка до колоквиуму охоплює проведення розмежування розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, з суміжними кримінальними правопорушеннями. До таких кримінальних правопорушень насамперед слід віднести державну зраду (ст. 111 КК України), несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст. 114-2 КК України).

Питання для колоквиуму

1. Поняття та ознаки державної таємниці.
2. Віднесення інформації до державної таємниці.
2. Суспільна небезпечність та об'єкт посягань на встановлений порядок збереження військової таємниці.
3. Предмет кримінального правопорушення за ст. 422 КК України.
4. Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю (ч. 1 ст. 422 КК України).
5. Розмежування розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, та суміжних кримінальних правопорушень.
6. Втрата документів або матеріалів, що містять відомості військового характеру, які становлять державну таємницю, предметів, відомості про які становлять державну таємницю (ч. 2 ст. 422 КК України).
7. Тяжкі наслідки як ознака об'єктивної сторони кримінального правопорушення за ч. 3 ст. 422 КК України.

Додаткова література

1. Виноградов А. К., Михайлуца М. І. Порівняльно-правовий аналіз кримінальної відповідальності за розголошення державної таємниці та за розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрату документів чи матеріалів, що містять такі відомості. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 3. С. 46-49.

2. Дадерко Л. Ф. Кримінальна відповідальність за розголошення державної таємниці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2013. № 6-2. Т. 2. С. 82-85.

3. Семенюк О. Г. Теоретико-правовий аналіз поняття державної таємниці. *Інформація і право*. 2016. № 3(18). С. 35-44.

4. Трембач І. І. Поняття державної таємниці як об'єкта кримінально-правової охорони. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Спецвип. Ч. 1. С. 227-230.

5. Чередник В. М. Поняття та суспільна небезпечність розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості. *Юридична наука*. 2012. № 4. С. 142-147.

Т е м а 8. ВІЙСЬКОВІ СЛУЖБОВІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ.

Розкриваючи тему, слід виходити з того, що військові службові особи мають дотримуватися у своїй діяльності Конституції та Законів України.

При підготовці відповідей потрібно з'ясувати ознаки, які характеризують військову службову особу щодо законодавчого її визначення в примітці ст. 425 КК України.

Потім треба зупинитися окремо на характеристиці військових начальників, які виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські обов'язки, або виконують такі обов'язки за спеціальним дорученням повноважного командування. Далі необхідно проаналізувати інші об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів кримінальних правопорушень, передбачені ст. 425-426-1 КК України, з'ясувати особливості конструкції об'єктивної сторони, визначити момент закінчення кримінальних правопорушень тощо. Особливу увагу слід звернути на відмежування цих кримінальних правопорушень від суміжних, наприклад, кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності (ст. 364-367 КК України). Тут основною ознакою відмежування є суб'єкт кримінального правопорушення. При засвоєнні питання про кваліфікуючі ознаки військово-службових кримінальних правопорушень треба зазначити їх особливості законодавчого закріплення, необхідність відмежування кваліфікованого складу кримінального правопорушення від сукупності кримінальних правопорушень, які потребують додаткової кваліфікації.

ЗАВДАННЯ

1. При виконанні поставленого завдання в бойовій обстановці командир підрозділу віддав наказ своїм підлеглим кинути все важке озброєння і боєприпаси для більшої маневреності військової групи.

Відповідальність командира підрозділу.

В а р і а н т: озброєння і боєприпаси були залишені під час поспішного відступу.

2. Під час учбових стрільб на морі командування військово-морського флоту не забезпечило огороження необхідної ділянки, внаслідок чого в зону поразки увійшла прогулочна яхта. Командир корабля не запросив рухому ціль, і залпом ракетних установок яхта була потоплена, а двом членам її екіпажу були завдані середньої тяжкості тілесні ушкодження.

Дайте кримінально-правову оцінку відповідних службових осіб.

3. Капітан військового корабля за добу до довготривалого бойового чергування корабля відпустив всіх офіцерів “повеселитися” на берег. Внаслідок “веселоців” частина команди вчасно не повернулася і корабель вийшов в море з запізненням на три години.

Відповідальність командира корабля.

Теми реферативних повідомлень

1. Загальна характеристика військових кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності.
2. Кваліфікуючі ознаки військових службових кримінальних правопорушень.
3. Відмежування зловживання владою або службовим становищем від перевищення влади чи службових повноважень.

Додаткова література

1. Карпенко М. І., Гопак С. О. Сучасна статистика, аналіз та приклади складу злочину, передбаченого ст. 426 КК України («Бездіяльність військової влади»). *Юридична наука*. 2016. № 2. С. 84-101.

2. Кізюн О. П. Методологічні основи, засади та принципи дослідження військового злочину, як перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень. *Журнал східноєвропейського права*. 2020. № 74. С. 76-81.

3. Кізюн О. П. Юридичний аналіз складу перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 3. С. 64-68.

4. Надоев А. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 426 КК України. *Scientific research, findings, and developments in technology in modern science*. 2022. April 1-2. С. 45-52.

5. Надоев А. А. Проблеми законодавчого виокремлення військової влади як суб'єкта кримінальної відповідальності. *Право та державне управління*. 2020. № 4. С. 109-114.

Т е м а 9. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ПОРЯДКУ НЕСЕННЯ СЛУЖБИ НА ПОЛІ БОЮ І В РАЙОНІ ВОЄННИХ ДІЙ

При вивченні питань цієї теми потрібно дати характеристику суспільної небезпеки кримінальних правопорушень даної групи, показати підставу їх криміналізації. Окремо слід зосередити увагу на тому, що кримінальні правопорушення проти несення служби на полі бою і в районі воєнних дій вчиняються в особливих, передбачених законом, умовах.

Потім треба зупинитися на аналізі конструкції об'єктивної сторони кримінальних правопорушень, видів діянь, указаних у ст. 427-433 КК України. Слід розкрити зміст основних понять, таких, як “бойова обстановка”, “воєнний стан”, “поле бою”, “район воєнних дій” тощо. Момент закінчення цих кримінальних правопорушень, як правило, збігається з моментом вчинення в особливих умовах місця і часу діяння, передбаченого окремою кримінально-правовою нормою. Однак у випадках, передбачених, наприклад, ст. 423, 433 КК момент закінчення кримінальних правопорушень може бути пов'язаний з настанням спричинених наслідків.

При аналізі суб'єктивних ознак необхідно дати характеристику вини, а також мотиву і мети. Потім проаналізувати ознаки суб'єкта кримінального правопорушення. На головну увагу заслуговують особливості закріплення суб'єкта злочинних дій військовослужбовця, який перебуває у полоні.

У необхідних випадках доцільна характеристика кваліфікуючих ознак (ст. 428, 431, 433 КК України). Вирішуючи питання про відмінність від суміжних кримінальних правопорушень, потрібно показати це за об'єктивними та суб'єктивними ознаками здачі або залишенні ворогові засобів ведення війни та злочинних дій військовослужбовця, який перебуває в полоні, від державної зради (ст. 111 КК України), мародерства від кримінальних правопорушень проти власності (розд. VI Особливої ч.), насильства над населенням у районі воєнних дій від кримінальних правопорушень проти особи та власності (розд. II та VI Особливої ч.).

Питання для колоквиуму

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти порядку несення служби на полі бою і в районі воєнних дій .
2. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки кримінальних правопорушень проти порядку несення служби на полі бою і в районі воєнних дій.
3. Кваліфікуючі ознаки кримінальних правопорушень проти порядку несення служби на полі бою і в районі воєнних дій.
4. Розмежування кримінальних правопорушень проти порядку несення служби на полі бою і в районі воєнних дій та суміжних кримінальних правопорушень.

Теми реферативних повідомлень

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти порядку несення військової служби на полі бою, в районі бойових дій та в інших надзвичайних ситуаціях.
2. Здача або залишення ворогові засобів ведення війни.
3. Розмежування добровільної здачі в полон та державної зради.

Список правових актів

- Про оборону України: Закон України від 6 груд. 2000 р.
Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р.
Конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серп. 1949 р. (ратифікована СРСР 17 квіт. 1954 р.).
Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серп. 1949 р. (ратифікована СРСР 17 квіт. 1954 р.).
Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 груд. 1984 р. (ратифікована УРСР 26 січ. 1987 р.).
Європейська Конвенція про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (ратифікована Україною 24 січ. 1997 р.).
Статут внутрішньої служби Збройних Сил України.

Додаткова література

1. Астахова А. А. Значення обстановки вчинення злочину як ознаки об'єктивної сторони злочину. *Юридична наука*. 2015. № 7. С. 90-98.

2. Лизогуб Я. Г. Мародерство: питання кваліфікації та диференціації на тлі деяких кримінальних правопорушень проти власності. *Вісник ХНУВС*. 2022. № 3(98). С. 160-169.

3. Митрофанов І. І. Бойова обстановка чи обстановка бою: що мав на увазі законодавець? *Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., 22 травня 2015 р. Харків : ХНУВС, 2015. С. 48–50.

4. Мовчан Р. О. Аналіз законодавчого рішення про посилення кримінальної відповідальності за мародерство. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 281-285.

5. Ониськів А. Бойова обстановка як кваліфікуюча ознака військових злочинів. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 216. № 3. С. 185-195.

6. Орбець К.М. Кримінальні правопорушення, вчинені в умовах воєнного стану: суспільна небезпечність та законодавче закріплення. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects* : Scientific monograph. Riga : “Baltija Publishing”, 2022. С. 1240-1246.

Т е м а 10. ВІЙСЬКОВІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЯКІ ПЕРЕДБАЧЕНА МІЖНАРОДНИМИ КОНВЕНЦІЯМИ

Відповідно до законів, звичаїв війни та міжнародних Конвенцій Кримінальний Кодекс України передбачає у ст. 434, 435 два кримінальних правопорушення в межах цієї теми. Тому об'єктом посягання тут можна вважати порядок виконання військовослужбовцями зобов'язань міжнародних Конвенцій.

При аналізі об'єктивної сторони слід підкреслити умови прояву видів кримінально протиправних діянь, з'ясувати зміст їх основних понять, наприклад, “поганого поведження”, “порядок використання символіки Червоного Хреста або Червоного Півмісяця” Окремо треба зупинитися на характеристиці ознак військовополоненого як потерпілого від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 434 КК України. Далі доцільно вказати на момент закінчення кримінального правопорушення, з'ясувавши особливості конструкції його складу.

При аналізі суб'єктивних ознак бажано відмітити те, що вина може бути виражена умислом або необережністю. Суб'єктом кримінального правопорушення є військовослужбовець або інші спеціальні особи, наприклад, медичні працівники тощо. Відмінність від суміжних кримінальних правопорушень варто показати за об'єктивними та суб'єктивними ознаками

поганого поводження з військовополоненими від кримінальних правопорушень проти особи (розд. II Особливої ч.).

Питання для колоквиуму

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачена міжнародними конвенціями.
2. Погане поводження з військовополоненими (ст. 434 КК України). Аналіз об'єктивних та суб'єктивних ознак складу кримінального правопорушення.
3. Незаконне використання символіки Червоного Христа або Червоного Півмісяця та зловживання ними (ст. 435 КК України). Аналіз об'єктивних та суб'єктивних ознак складу кримінального правопорушення.

Теми реферативних повідомлень

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачено міжнародними конвенціями.
2. Насильство над населенням у районі воєнних дій.
3. Погане поводження з військовополоненими.

Список правових актів

Конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серп. 1949 р. (ратифікована СРСР 17 квіт. 1954 р.).

Конвенція про поліпшення участі поранених та хворих в діючих арміях від 12 серп. 1949 р. (ратифікована СРСР 7 квіт. 1954 р.).

Конвенція про поліпшення участі поранених, хворих та осіб, що потерпіли загибель корабля, із складу збройних сил на морі від 12 серп. 1949 р. (ратифікована СРСР 17 квіт. 1954 р.).

Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серп. 1949 р. (ратифікована СРСР 17 квіт. 1954 р.).

Додатковий протокол I до Женевських конвенцій щодо захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 8 черв. 1977 р. (ратифікований УРСР 18 берез. 1989 р.).

Додатковий протокол II до Женевських конвенцій щодо захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 8 черв. 1977 р. (ратифікований УРСР 18 берез. 1989 р.).

Додаткова література

1. Бадюков Ю. В. Бланкетність кримінально-правової заборони щодо поганого поводження з військовополоненими (ст. 434 Кримінального кодексу України): національний і міжнародний елементи. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 6. Т. 1. С. 125-128.

2. Бадюков Ю. В. Об'єкт поганого поводження з військовополоненими як військового злочину, передбаченого статтею 434 Кримінального кодексу України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 1. С. 272-276.

3. Бадюков Ю. В. Суб'єктивна сторона поганого поводження з військовополоненими як військового злочину, передбаченого ст. 434 КК України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2019. № 2(21). С. 112-119.

4. Гальцова В. В. Злочини проти миру і міжнародного правопорядку : лекції / за ред. М. І. Панова. Харків: Юрайт, 2019. 96 с.

5. Ємельяненко В. В., Оробець К. М. Воєнні злочини: поняття, особливості та співвідношення з військовими кримінальними правопорушеннями за Кримінальним кодексом України. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 11. С. 123-136.

6. Житний О. О., Васильєв А. А., Мухамеджанова А. Р. Насильство над населенням у районі воєнних дій: кримінально-правовий аналіз та кваліфікація : монографія. Харків : Константа, 2017. 236 с.

7. Миронова В. О., Мкртчян Р. С. Проблеми кваліфікації вчинення насильства над військовополоненими та цивільним населенням. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 5. С. 117-120.

8. Піддубна М. В. Воєнні злочини в кримінальному праві України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2016. Вип. 40. Т. 2. С. 98-101.

9. Піддубна М. В. Об'єкт воєнних злочинів у кримінальному праві України. *Університетські наукові записки*. 2017. № 62. С. 110-122.

10. Піддубна М. Суб'єктивні ознаки воєнних злочинів у кримінальному праві України. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2017. № 6. Ч. 2. С. 124-128.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Поняття та загальна характеристика кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби.

2. Система та види кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби.

3. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби.

4. Кваліфікуючі ознаки кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби.

5. Суб'єкт кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби.
6. Поняття та загальна характеристика кримінальних правопорушень проти порядку підлеглості й військової честі.
 7. Непокора.
 8. Невиконання наказу.
 9. Відмежування непокори від невиконання наказу.
 10. Опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків.
 11. Відмежування опору начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків від суміжних кримінальних правопорушень.
 12. Погроза або насильства щодо начальника.
 13. Розмежування погроз або насильства щодо начальника та суміжних кримінальних правопорушень.
 14. Насильницькі дії щодо начальника (характер насилля, мотиви, кваліфікуючі ознаки).
 15. Розмежування насильницьких дій щодо начальника та суміжних кримінальних правопорушень.
 16. Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності між ними відносин підлеглості.
 17. Характер насилля та його значення для кваліфікації при порушенні статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності між ними відносин підлеглості.
 18. Кримінальні правопорушення проти порядку проходження військової служби.
 19. Самовільне залишення частини або місця служби.
 20. Значення тривалості залишення частини або місця служби для кваліфікації самовільного залишення частини або місця служби.
 21. Розмежування самовільного залишення частини або місця служби та суміжних кримінальних правопорушень.
 22. Дезертирство.
 23. Відмежування дезертирства від самовільного залишення частини або місця служби.
 24. Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом.
 25. Кримінальні правопорушення проти порядку користування військовим майном та його збереження.
 26. Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а

також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем.

27. Умисне знищення або пошкодження військового майна.
28. Розмежування умисного знищення військового майна та суміжних кримінальних правопорушень.
29. Необережне знищення або пошкодження військового майна.
30. Розмежування необережного знищення або пошкодження військового майна та суміжних кримінальних правопорушень.
31. Втрата військового майна.
32. Розмежування втрати військового майна та суміжних кримінальних правопорушень.
33. Порухення правил поведження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення.
34. Розмежування порушення правил поведження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, та суміжних кримінальних правопорушень.
35. Кримінальні правопорушення проти порядку експлуатації військової техніки (поняття та загальна характеристика).
36. Порухення правил водіння або експлуатації машин.
37. Порухення правил польотів або підготовки до них.
38. Порухення правил кораблеводіння.
39. Кримінальні правопорушення проти порядку несення бойового чергування та інших спеціальних служб (поняття та загальна характеристика).
40. Порухення статутних правил вартової служби чи патрулювання.
41. Розмежування порушення статутних правил вартової служби чи патрулювання та суміжних кримінальних правопорушень.
42. Порухення правил несення прикордонної служби.
43. Розмежування порушення правил несення прикордонної служби та суміжних кримінальних правопорушень.
44. Порухення правил несення бойового чергування,
45. Розмежування порушення правил несення бойового чергування та суміжних кримінальних правопорушень.
46. Порухення статутних правил внутрішньої служби.
47. Кваліфікуючі ознаки порушення правил внутрішньої служби.
48. Розмежування порушення правил внутрішньої служби та суміжних кримінальних правопорушень.
49. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку збереження військової таємниці (поняття та загальна характеристика).
50. Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю.
51. Розмежування розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, та державної зради.

52. Втрата документів або матеріалів, які містять державну таємницю.
53. Військові службові кримінальні правопорушення (поняття та загальна характеристика).
54. Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень.
55. Відмежування перевищення військовою службовою особою влади чи службовими повноваженнями від зловживання військової службової особи владою або службовим становищем.
56. Недбале ставлення до військової служби.
57. Відмежування недбалого ставлення до військової служби від зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем.
58. Бездіяльність військової влади.
59. Розмежування бездіяльності військової влади та інших військових службових кримінальних правопорушень.
60. Кримінальні правопорушення проти порядку несення служби на полі бою і в районі воєнних дій (поняття та загальна характеристика).
61. Здача або залишення ворогові засобів ведення війни.
62. Розмежування здачі або залишення ворогові засобів ведення війни та державної зради.
63. Залишення гинучого військового корабля.
64. Самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю.
65. Добровільна здача в полон.
66. Злочинні дії військовослужбовця, який перебуває в полоні.
67. Мародерство.
68. Насильство над населенням у районі воєнних дій.
69. Погане поводження з військовополоненими.
70. Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання ними.